| Volume 5
| Issue 1 (compiled)
| March 2023

The International Journal
ISSN 2581-4354

સામાજિક સમસ્યા : બળાત્કાર

Firozafatma K.Vhora*

*Assistant Professor, Maktabah Jafariyah knowledge & Research Academy, Sedrana**

પૂર્વભૂમિકા :
જ્યાં માનવી છે ત્યાં સમસ્યાઓ છે, સમગ્ર વિશ્વમાં બળાત્કાર એક સામાજિક સમસ્યા છે, જેમાં બિન-સંમતિ વિનાની જાતીય પ્રવૃત્તિ અથવા સંભોગનો સમાવેશ થાય છે, જે સામાન્ય રીતે વ્યક્તિની સંમતિ વિના કરવામાં આવે છે અથવા જ્યારે તેઓ વય, નશો અથવા અન્ય કારણોસર સંમતિ આપી શકતા નથી. બળાત્કાર એ માનવ અધિકારોનું ગંભીર ઉલ્લંઘન છે અને તે પીડિતને શારીરિક, ભાવનાત્મક અને માનસિક રીતે નુકસાન પહોંચાડી શકે છે. તે એક જટિલ મુદ્દો છે જે વિવિધ સામાજિક, સાંસ્કૃતિક અને આર્થિક પરિબળોથી પ્રભાવિત છે, જેમાં લિંગ અસમાનતા, પિતૃસત્તાક ધોરણો, શક્તિની ગતિશીલતા અને જાતીયતાની આસપાસના સામાજિક ધોરણોનો સમાવેશ થાય છે. બળાત્કાર પીડિત અને તેમના સમુદાય બંને પર ઊંડી અને લાંબા સમય સુધી ચાલતી અસર છે અને આ સમસ્યાને સંબોધવા માટે બહુપક્ષીય અભિગમની જરૂર છે. જેમાં શિક્ષણ, નિવારણ, કાયદાકીય સુધારા અને બચી ગયેલા લોકોનો સમાવેશ થાય છે.

ચાવીરૂપ શબ્દો :- બળાત્કાર, વિકૃતિઓ, જાતીય હુમલો, બાળ અપરાધ.

પ્રસ્તાવના :-
માનવી અસંખ્ય સમસ્યાઓનો સામનો કરે છે જેમાં માનવસર્જિત અને કુદરતી સમસ્યાઓનો ભોગ અવારનવાર બને છે. જેમાં બળાત્કાર વિશેના રોજબરોજના સામચારમાં મહિલાની અસલામતીના કેસ વારંવાર આપણે જોઈએ છીએ. દિલ્હી ભારતની સ્ત્રીઓં માટે સૌથી 'અસલામત શહેર' ગણાય છે. કહેવાય છે કે પુરુષો વક્તા તરીકે સ્ત્રીઓની સમાનતાની વાત કરે છે, પણ વાસ્તવિક દુનિયામાં જોવા જઈએ તો મહિલાઓના જાતીય ગુનાઓં પ્રત્યે કોઈ અવાજ ઉઠાવતું જ નથી. જાણે પુરુષો ને રેપ કરતા શરમ સંકોચ નથી તો સ્ત્રીઓ ને કેમ? ત્યારે પુરુષો જાહેરમાં કેમ બોલી શકતા નથી ? કે આ સ્ત્રીના રેપ પાછળ હું જવાબદાર છું. બળાત્કારથી મહિલાને માત્ર શારીરિક જ નહિ પરંતુ માનસિક રીતે પણ ઈજા થાય છે. આશ્ચર્યજનક વાત એ છે કે નાની બાળકીઓને રેપ કરવામાં આવે છે ત્યારે તેમને રેપ વિષે કઈ પણ ખબર હોતી નથી, જયારે તમારા પર રેપ કરવામાં આવે તો એવું સમજવું કે દોષ તમારો નથી. કુદરતે સ્ત્રીઓંને ખૂબસુરત વરદાન આપ્યું છે પરંતુ બળાત્કાર મહિલાઓ માટે આ વરદાન અભિશાપ બની જાય છે.

બળાત્કાર એ આઘાતજનક ઘટના છે અને તેનો ભોગ બનેલી સ્ત્રીઓને અન્ય લોકો પર વિશ્વાસ કરવો ઘણું કઠિન બની જાય છે જેથી તેની પોતાની માનસિક

સ્વાસ્થ્ય પર ખોટી અસર થતી હોય છે. બળાત્કાર અથવા જાતીય હુમલો વ્યક્તિની માનસિક સુખાકારી પર, ભાવનાત્મક અને મનોવૈજ્ઞાનિક રીતે અસર કરી શકે છે. માનસિક સ્વાસ્થ્ય પર બળાત્કારની અસર વ્યક્તિઓમાં વ્યાપકપણે બદલાઈ છે.

બળાત્કાર એટલે શું ?

"ભારતીય કાયદા મુજબ, જો કોઈ વ્યકિત કોઈ મહિલા સાથે તેની મરજી વિરુદ્ધ બળજબરીથી શારીરિક સબંધો બાંધે તો તેને રેપ કે બળાત્કાર કહેવામાં આવે છે."

"શારીરિક સબંધ મહિલાની મરજી મુજબ બાધવામાં આવ્યો હોય તો પણ સંમતિ પાછળ કોઈ ડર કે ધમકી જવાબદાર હોય તો એને બળાત્કાર જ કહેવામાં આવે છે."

'રેપરી' આ લેટીન શબ્દ પરથી 'રેપ' શબ્દ બન્યો છે જેનો અર્થ થાય છે કે 'લઇ જવું' કે 'ચોરી જવું' એવો થાય છે. બળાત્કાર અર્થ થાય છે કે બળજોરી, સ્ત્રી ઉપરનો અત્યાચાર, જબરજસ્તી થી કરતો સંભોગ, વગેરે જેવો અર્થ થાય છે.

બળાત્કારના કેસ:-

બળાત્કારના કેસ ભારતમાં કેટલા બને છે તે નીચે મુજબ છે,

વર્ષ	આંકડા
2017	32559
2018	33356
2019	32032
2020	28046
2021	31677

- ભારતમાં દર ૧૬ મિનિટ એ એક બળાત્કારની ઘટના બને છે.
- વર્ષ ૨૦૨૧ માં બાળકો પર થયેલા બળાત્કારના મામલે ગુજરાત દેશમાં છઠ્ઠા ક્રમે આવે છે.
- ગુજરાતમાં બાળકો પર બળાત્કારની સંખ્યા પાંચ વર્ષમાં 60% વધી છે.
- ગુજરાતમાં દરરોજ સરેરાશ ૬ બાળકો પર બળાત્કારના કેસ સામે આવ્યા છે.
- (એનસીઆરસી)ના રિપોર્ટ પ્રમાણે ગુજરાતમાં ૨૦૨૧ માં એક બાજુ ૧૮ વર્ષથી વધુ ઉંમરની મહિલાઓ પર બળાત્કારના ૫૮૨ કેસ નોધાયા છે. બીજી બાજુ બાળકો પર બળાત્કાર અંગેના ૨૦૬૦ કેસ નોધાયા છે.

બળાત્કારના કારણો :-

બળાત્કાર એ લાંબા સમય સુધીથી ચાલતી ગંભીર અને માનસિક બાબત છે, બળાત્કારમાં જવાબદારી હમેશા ગુનેગારની હોય છે પીડિતની નહિ.

શક્તિ અને નિયંત્રણ :-

બળાત્કાર એ કોઈ વ્યકિત માટે અન્ય વ્યક્તિ પર સત્તા અને નિયંત્રણ પ્રાપ્ત કરવા માટેનો માર્ગ હોઈ શકે છે. ગુનેગારો પોતે અપમાનિત થયા હોય તેવું અનુભવી શકે છે, તે માટે ધ્યેય પ્રાપ્ત કરવા લોકો બળાત્કારનો ઉપયોગ કરે છે.

સાંસ્કૃતિક અને સામાજિક ધોરણો :-

કેટલીક સ્ત્રીઓં પ્રત્યેનું વલણ, લિંગ અને લિંગ ભુમિકાઓ એવા વાતાવરણમાં ફાળો આપી શકે છે જેમાં બળાત્કાર થવાની શક્યતા થવાની વધુ હોય છે. દા.ત. એવી માન્યતા કે પુરુષો સેક્સ માટે હકદાર છે, અથવા જે મહિલાઓ ઉશ્કેરણીજનક વસ્ત્રો પહેરે છે જેથી જાતીય હિંસા ની સંસ્કૃતિ ને કાયમી બનાવી શકે છે.

મનોવૈજ્ઞાનિક પરીબળો :-

બળાત્કારના કેટલાક ગુનેગારો અંતગર્ત માનસિક સમસ્યાઓ હોય શકે છે, જેમ કે આઘાત અથવા વ્યક્તિગત વિકૃતિઓ, જે બળાત્કાર કરવા પાછળનું કારણ હોય છે.

પદાર્થનો દુરૂપયોગ :-

કેફીદ્રવ્યો, આલ્કોહોલ, ડ્રગ્સ વગેરે સ્ત્રીઓને આપવામાં આવે છે, જે કેટલીક વ્યક્તિઓને બળાત્કાર કરવા તરફ દોરી જાય છે. બળાત્કાર એક સામાજિક

સમસ્યા છે, જેમાં એક કારણ એ છે કે "બાળકો પર બળાત્કારની ઘટનાઓ તો બનતી હતી પરંતુ તે સામે આવતું ન હતું. પોક્સો ઍક્ટ આવ્યા બાદ લોકોમાં જાગૃતિ વધી છે. લોકો પોતાનાં બાળકો સાથે થતા દુષ્કર્મના મામલાને લઈને પોલીસ સ્ટેશન સુધી જતા થયા છે. જેના કારણે વધુ કેસ નોંધાવાના શરૂ થયા છે."

બીજું કારણ એ છે કે, "જ્યારથી ભારતમાં સોશિયલ મીડિયાનો વ્યાપ વધ્યો છે ત્યારથી આ પ્રકારના કિસ્સા વધવા લાગ્યા છે. બાળકો આવા કૃત્યો માટે સૌથી સરળ શિકાર બનતા હોય છે અને સોશિયલ મીડિયા પ્રત્યે સરળતાથી આવી વ્યક્તિઓના મજાકમાં આવી જતાં હોય છે. જેથી બાળકોમાં સોશિયલ મીડિયાનો ઉપયોગ પર પણ ધ્યાન રાખવું જરૂરી બને છે."

ત્રીજું કારણ એ છે, "જો આંકડાનો ઊંડાણપૂર્વક અભ્યાસ કરવામાં આવે તો ખ્યાલ આવશે કે બાળકો પર થતા બળાત્કારના મોટા ભાગના કિસ્સાઓમાં એવા વિસ્તારોમાંથી આવે છે જ્યાં શિક્ષણનું પ્રમાણ ઓછું હોય. અશિક્ષિત લોકો બાળકોને લગતા કાયદા અને આ પ્રકારનું કામ કર્યા બાદના પરિણામોથી અજાણ હોય છે."

બળાત્કાર કરનારની સજા :-

બળાત્કાર દરેક સમાજમાં થાય છે. તેને અટકાવું બહુ મુશ્કેલ છે જો તેની સજા બધાની વચ્ચે આપવામાં આવે તો લોકો પોતાની શરમના કારણે રેપ કરતા તેમને રોકી શકાય છે. આપણે આપણા દેશના કાયદા કડક બનાવા જોઈએ જેથી લોકો ગુના કરતા વિચાર કરે.

- ભારતની વાત કરીએતો અહીં 'રેર' કેસમાં જ ફાંસી ની સજા થાય છે,

આ કાયદા હેઠળ દોષિતને 10 વર્ષથી લઈને આજીવન કારાવાસ સુધીની સજા થઈ શકે છે. મધ્યપ્રદેશ, રાજસ્થાન, હરિયાણા સરકારે તેમના રાજ્યોમાં 12 વર્ષથી નાની ઉંમરની બાળકી સાથે બળાત્કારના કેસમાં ફાંસીની સજાનું બિલ તૈયાર કરી લીધું છે. તેના પર કાયદો બનાવવાની પણ તૈયારી છે.

- મલેશિયા બાળકોના જાતીય શોષણ માટે વધુમાં વધુ 30 વર્ષની કેદ અને કોરડા મારવાની સજાની જોગવાઈ છે.
- સિંગાપોર દેશમાં 14 વર્ષના બાળક સાથે બળાત્કાર માટે અપરાધીને 20 વર્ષની કેદ, કોરડા ફટકારવાની સજા અને દંડની સજા થઈ શકે છે.
- અમેરિકામાં બાળકો સાથે બળાત્કારના કેસમાં પહેલાં મૃત્યુદંડની જોગવાઈ કરેલી હતી. પણ કેનેડી વિ. લુઇસિયાના (2008) કેસમાં મૃત્યુની સજા ગેરબંધારણીય જાહેર કરવામાં આવી હતી. કોર્ટનું કહેવું હતું કે મૃત્યુ ન થયું હોય તેવા કેસમાં મૃત્યુદંડની સજા આપવી યોગ્ય નથી. જેનો અર્થ એ કે સજા અપરાધ કરતાં વધુ મોટી છે. આથી આ દેશમાં હવે મૃત્યુદંડની સજા આપવામાં આવતી નથી. જો કે, અમેરિકામાં બાળકો સાથે બળાત્કારના મામલે રાજ્યો અનુસાર અલગ-અલગ જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.
- ફિલિપાઇન્સમાં બાળકો સાથે બળાત્કારની સૌથી કડક સજા છે. અહીં દોષિતને પેરોલ વગર 40 વર્ષ સુધી કેદની સજા થઈ શકે છે.
- ઑસ્ટ્રેલિયામાં બાળકીઓના બળાત્કારીને 15 થી 25 વર્ષ સુધીની જેલની સજા થઈ શકે છે.
- કેનેડામાં બાળકો સાથે બળાત્કાર કરનારને વધુમાં વધુ 14 વર્ષની કેદની સજા થઈ શકે છે.
- ઈંગ્લેન્ડ અને વેલ્સમાં બાળકો સાથે બળાત્કાર કરનારને 6 થી 19 વર્ષ કેદની સજાથી લઈને આજીવન કારાવાસની સજાની જોગવાઈ કરેલ છે.
- જર્મનીમાં બાળકો સાથે બળાત્કાર બાદ તેમનું મૃત્યુ થાય તો આજીવન કારાવાસની સજા છે.
- દક્ષિણઆફ્રિકામાં બળાત્કારીને પ્રથમ વખત 15 વર્ષ જેલની સજાની જોગવાઈ છે જયારે બીજી વખત દોષિત ઠરે તો 20 વર્ષ કેદ અને ત્રીજી વખત 25 વર્ષ કેદની સજા થાય છે.

- ન્યૂઝિલૅન્ડમાં આ પ્રકારના અપરાધ માટે 20 વર્ષની સજાની જોગવાઈ છે.

કલમ (376):
બળાત્કાર કરનારને શિક્ષાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. જેમાં મોતની સજા, આજીવન કેદ, દંડની સજા કરવામાં આવે છે.

કલમ (376) (A):
જો બળાત્કાર દરમિયાન સ્ત્રીનું મુત્યુ થશે તો 20 વર્ષ થી વધુ કેદની સજા , મોતની સજા કે આજીવન કેદની સજા થશે.

કલમ (376) (B):
પતિ-પત્ની જુદા રહેતા હોય તે દરમિયાન સ્ત્રીની સંમતિ વિના સેક્સ કરે તો તેને 2 વર્ષ થી લઈને 7 વર્ષ સુધી કેદ થઈ શકે છે.

કલમ (376) (C):
કોઈ સત્તા ધરાવતી અધિકારી હોય, રાજ્યસેવક હોય, જેલનો સિપાહી હોય, કસ્ટડીની સ્થળેથી કોઈ અધિકારી હોય, સ્ત્રી કે બાળકોનો કોઈ હેડ કે મેનેજર હોય કે હોસ્પિટલનું સંચાલન કરતી કોઈ વ્યક્તિ હોય, જો આવા સ્ટાફ દ્વારા જાતીય સંભોગ કરવામાં આવે તો તેમને ૧૦ વર્ષ સુધીની સખત કેદ પરંતુ ૫ વર્ષ થી ઓછી નહિ એવી કે આજીવન કેદ કે મોતની સજા કરવામાં આવે છે.

કલમ (376) (D):
સામુહિક બળાત્કારની શિક્ષા (જેમાં બે કે તેથી વધારે વ્યક્તિઓ હોય) એક જ સ્ત્રીનો બળાત્કાર કરે તો 20 વર્ષ ની ઓછી નહિ એવી સખત કેદ અને આજીવન કેદ કે મોત ની સજા કરવામાં આવે છે.

કલમ (376) (E):
બળાત્કારનો ગુનો વાંરવાર કરનારની સજા બાકી રહેલી જિંદગી સુધીની કેદ અથવા મુત્યું દંડની સજા કરવામાં આવે છે.

બળાત્કાર અટકાવવા માટેના ઉપાયો :-
તમે અથવા તમે જાણતા હોય એવી કોઈ વ્યક્તિએ બળાત્કારનો અનુભવ કર્યો છે. તે એક આઘાતજનક અનુભવ છે જે વ્યક્તિની માનસિક અને ભાવનાત્મક સુખાકારી પર લાંબા સમય સુધી અસર કરે છે. ઉપચારની શોધ એ ઉપચાર અને પુનઃપ્રાપ્તિ તરફનું એક મહત્વપૂર્ણ પગલું છે. ત્યાં વિવિધ પ્રકારના ઉપચાર છે જે બળાત્કારનો અનુભવ કરનાર વ્યક્તિ માટે ફાયદાકારક હોઈ શકે છે. અહીં કેટલાક ઉદાહરણો છે,

- **કોગ્નિટિવ બિહેવિયર થેરાપી (CBT):** આ થેરાપી નકારાત્મક વિચારો, લાગણીઓ અને વર્તણૂકોને ઓળખવા અને બદલવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે જે તકલીફમાં ફાળો આપી શકે છે. CBT વ્યક્તિઓના બળાત્કારના આઘાતનો સામનો કરવામાં અને તંદુરસ્ત રહેવા માટે આ પદ્ધતિ વિકસાવવામાં મદદરૂપ થઈ શકે છે.
- **આઈ મૂવમેન્ટ ડિસેન્સિટાઈઝેશન એન્ડ રિપ્રોસેસિંગ (EMDR):** EMDR એ એક પ્રકારની થેરાપી છે જે વ્યક્તિઓને આઘાતજનક યાદોને ભૂલવા માટે અને ઝડપી આંખની હિલચાલ માટે ઉપયોગ થાય છે. આ થેરાપી આઘાતજનક ઘટના સાથે સંકળાયેલ ભાવનાત્મક તકલીફને ઘટાડવામાં મદદ કરી શકે છે.
- **ટ્રોમા-ફોકસ્ડથેરાપી:** આ થેરાપી ખાસ કરીને એવી વ્યક્તિઓ માટે બનાવવામાં આવી છે કે જેમણે આઘાતનો અનુભવ કર્યો હોય, તે વ્યક્તિઓને તેમના વિચારો, લાગણીઓ અને વર્તણૂકો પરના આઘાતની અસરોને સમજવામાં અને આ અસરોને સંચાલિત કરવા માટે સામનો કરવાની વ્યૂહરચના વિકસાવવામાં મદદ કરે છે.
- **ગ્રુપ થેરાપી:** ગ્રુપ થેરાપી વ્યક્તિઓને તેમના અનુભવો શેર કરવા અને સમાન અનુભવોમાંથી પસાર થયેલા અન્ય લોકો સાથે જોડાવા માટે સુરક્ષિત જગ્યા પૂરી પાડે છે. તે વ્યક્તિઓને ઓછા અલગ અને વધુ

આધારભૂત અનુભવવામાં મદદ કરી શકે છે.

- **માઈન્ડફુલનેસ આધારિત થેરાપી:** આ થેરાપી વ્યક્તિઓને ક્ષણમાં હાજર રહેવા અને નિર્ણય લીધા વિના તેમના વિચારો અને લાગણીઓનું નિરીક્ષણ કરવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે. તે વ્યક્તિઓને બળાત્કારના આઘાત સાથે સંકળાયેલ ચિંતા અને અન્ય નકારાત્મક વિચારોનું સંચાલન કરવામાં મદદરૂપ થઇ શકે છે.

એવા ચિકિત્સકની શોધ કરવી જોઈએ કે બળાત્કારનો ભોગ બનેલા લોકો સરળતાથી પોતાની વાત કહી શકે, જેથી ચિકિત્સક યોગ્ય થેરાપીનો ઉપયોગ કરીને ઉપચાર કરી શકે. જો ચિકિત્સક ન મળે તો પોતાનું કુટુંબ, સમાજ કે મિત્રોની મદદ લેવી જોઈએ જેથી બળાત્કાર પીડિત વ્યક્તિને તાત્કાલિક ઉપચાર મળી શકે.

યાદ રાખો, ઉપચારએ એક પ્રક્રિયા છે અને તે સમય લે છે. તમારી જાત પ્રત્યે દયાળુ બનો અને જ્યારે તમને જરૂર હોય ત્યારે મદદ માટે પહોંચવામાં અચકાશો નહીં. બળાત્કાર અને જાતીય હુમલો થનાર પીડીતનો ક્યારેય દોષ હોતો નથી, અને દરેકને શારીરિક સ્વાયત્તા અને સન્માનનો અધિકાર છે.

સારાંશ :-

બળાત્કાર એક ગંભીર સામાજિક સમસ્યા છે જે વ્યક્તિઓ અને સમગ્ર સમાજને અસર કરે છે. તે જાતીય હિંસાનું એક સ્વરૂપ છે જે વ્યક્તિની શારીરિક સ્વાયત્તતાનું ઉલ્લંઘન કરે છે અને તે ગંભીર ભાવનાત્મક અને મનોવૈજ્ઞાનિક આઘાતનું કારણ બની શકે છે. બળાત્કાર એ માત્ર એક વ્યક્તિગત સમસ્યા નથી પણ સામાજિક સમસ્યા પણ છે, બળાત્કારની સામાજિક સમસ્યાને સંબોધવા માટે બહુપક્ષીય અભિગમની જરૂર છે જેમાં શિક્ષણ, જાગૃતિ-વધારો, બચી ગયેલા લોકો માટે સમર્થન અને ગુનેગારોને જવાબદાર ઠેરવવા માટે કાયદાકીય અને નીતિગત સુધારાનો સમાવેશ થાય છે. વ્યક્તિઓ માટે એ સમજવું અગત્યનું છે કે બળાત્કાર પીડિતાનો ક્યારેય દોષ હોતો નથી. આપણે તમામ વ્યક્તિઓ માટે એક સુરક્ષિત અને આદરપૂર્ણ વાતાવરણ બને એ દિશામાં કામ કરવું જોઈએ, જ્યાં બળાત્કાર અને જાતીય હુમલાને સહન કરવામાં ન આવે અને બચી ગયેલા લોકોને તેમના ઉપચાર અને પુનઃપ્રાપ્તિ માટે મદદરૂપ થવું જોઈએ.

સંદર્ભ ગ્રંથો :-

1. પ્રા.સી.બી.દવે,જાતીયતા અને દાંપત્યનું મનોવિજ્ઞાન,વિરલપ્રકાશન,અમદાવાદ,1983
2. ડૉ.એ.એસ.શાહ,સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાન, પાશ્વ પબ્લિકેશન,અમદાવાદ,2020
3. https://youtu.be/7PO1nhJ5MdU
4. BBC. (2022, September 7).ગુજરાતમાં દરરોજ છ બાળકો પર બળાત્કાર, કયાં કારણો જવાબદાર? BBC News Gujarati. Retrieved March 14, 2023, from https://www.bbc.com/gujarati/india-62777145.
5. રોગ નિયંત્રણ અને નિવારણ કેન્દ્રો.(2020).જાતીય હિંસા: પરિણામો https://www.cdc.gov/violenceprevention/sexualviolence/consequences.html
6. વિશ્વ આરોગ્ય સંસ્થા.(2021). જાતીય હિંસા.
   https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexual-violence
7. Doshi D. R. ,Psychology of indian problem (ભારતીય સમસ્યા નું મનોવિજ્ઞાન)